

اهدای جنین

بحث در حکم تکلیفی صورت دوم بود که جایی است که زن از تخمک خودش با اسپرم مرد اجنبی باردار شود. گفتیم یکی از ادله ممنوعیت تکلیفی این کار آیه شریفه امر زنان به حفظ فرج است. به این بیان که اطلاق آیه اقتضاء می‌کند بر زن حفظ فرج از هر امر متناسب با فرج لازم است و یکی از امور متناسب با فرج استیلا و بارداری است.

در مقابل گفتیم اشکالاتی به این استدلال مطرح شده است.

اولین اشکال این بود که این آیه بر حسب برخی روایات، مربوط به حفظ فرج از نظر است. عمده در اینجا روایت ابی بصیر بود که در تفسیر قمی ذکر شده است که سند روایت صحیح است هر چند در خود کتاب تفسیر قمی بحث‌هایی وجود دارد.

و ممکن است این اشکال تایید بشود که مقارنت این فقره از آیه با غض بصر موجب می‌شود برای امر به حفظ اطلاق شکل نگیرد.

بر اساس این اشکال آیه شریفه حتی بر حرمت مثل زنا هم دلالت ندارد چه برسد به حرمت استیلا با منی اجنبی.

اما گفتیم این اشکال ناتمام است و آیه شریفه اطلاق دارد. قدر متیقن از دلالت آن روایات این است که سایر آیات مربوط به حفظ فرج فقط در مورد زناست یعنی متعرض حکم نظر نیستند اما این آیه متعرض حکم نظر است. پس این روایات در مقام بیان این است که این آیه بر چیزی که سایر آیات دلالت ندارند، دلالت دارد نه اینکه آیه فقط بر این دلالت دارد. استفاده اینکه از این آیه فقط حرمت نظر استفاده می‌شود مبتنی بر نوعی مفهوم لقب است. متفاهم از «كُلُّ آيَةٍ فِي الْقُرْآنِ فِي ذِكْرِ الْفُرُوجِ فَهِيَ مِنَ الزَّانَا إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ فَإِنَّهَا مِنَ النَّظْرِ» این نیست که این آیه بر غیر نظر دلالت ندارد و فقط بر نظر دلالت دارد بلکه مفاد آن این است که سایر آیات فقط به حکم زنا متعرض شده‌اند و در مورد نظر ساکتند اما این آیه در مورد نظر است به این معنا که حکم نظر از آن استفاده می‌شود. روایت می‌گوید این آیه در مورد نظر است نه اینکه فقط در مورد نظر است. خود جمله «فَإِنَّهَا مِنَ النَّظْرِ» اصلاً بر حصر دلالت ندارد توهم حصر در این فقره ناشی از حصر موجد در صدر روایت است که همه آیات قرآن فقط در مورد زنا هستند مگر این آیه.

درست است که تقسیم قاطع شرکت است و حتی با این لحاظ هم یعنی این آیه با آیات سابق متفاوت است و شراکت ندارد چرا که برای عدم مماثلت و ایجاد تفاوت همین بس است که آن آیات فقط بر حرمت زنا دلالت دارند و این آیه فقط بر حرمت زنا دلالت ندارد نه اینکه این آیه فقط بر حرمت نظر دلالت دارد.

مستثنی منه، حصر مفاد سایر آیات در حرمت زناست و مفاد آن، استثناء از همین حصر است نه از دلالت بر زنا. منظور ما این نیست که مفاد روایت این است که این فقره هم بر حرمت نظر دلالت دارد و هم بر حرمت زنا بلکه مفاد آن این است که آن آیات بر حکم نظر دلالت ندارند و به حرمت زنا اختصاص دارند ولی این آیه بر حکم نظر دلالت دارد.

به عبارت دیگر ما نمی‌خواهیم با این روایت، شمول آیه را نسبت به غیر نظر اثبات کنیم بلکه می‌خواهیم بگوییم این روایت بر حصر دلالت آیه در نظر دلالت ندارد.

پس این آیه اگر چه مفهوم هم دارد اما مفهوم در مقابل منطوق است و منطوق این آیه (به قرینه مقابله) حصر دلالت سایر آیات در حرمت زناست و مفهوم آن هم عدم حصر دلالت این آیه در حرمت زناست.

علاوه که در صدر آیه نیز هیچ قرینیتی بر اینکه مراد از این فقره حفظ فرج از نظر است وجود ندارد بلکه اصلاً اگر صدر آیه نبود، نظر هیچ مناسبتی با فرج نداشت و لذا مطابق همین روایت هم سایر روایات که در مورد حفظ فرج است بر نظر دلالتی ندارند و این نشان می‌دهد نظر جزو مناسبات فرج نیست و لذا دلالت آیه بر حفظ فرج از نظر خودش نیاز به قرینه دارد (که صدر آیه و مناسبت قرینه است) تا چه برسد به اختصاص آن به خصوص حفظ از نظر. پس این آیه بر لزوم حفظ فرج از نظر دلالت دارد اما نه اینکه فقط بر حفظ فرج از نظر دلالت دارد.

در هر حال مشهور به این آیه برای حرمت نظر به غیر مماثل استدلال کرده‌اند و آیه از مطلق نظر به غیر مماثل نهی کرده است و شامل همه بدن غیر مماثل می‌شود پس مردان حق ندارند به هیچ جای از زنان نگاه کنند و حتی شامل وجه و کفین هم می‌شود و نهایتاً این است که وجه و کفین بر اساس دلیل دیگری استثناء شده است و بر اساس ارتکاز نگاه زنان به سر و صورت و دستان و قدم‌های مردان (جاهایی که سیره بر عدم پوشاندن آنهاست) اشکالی ندارد و شاید این ارتکاز مانع شکل‌گیری اطلاق نسبت به این موارد در مردان باشد.

اما به نظر ما این آیه بر این مطلب دلالت ندارد. «بین غَضِّ البصر» و «غَضِّ من البصر» تفاوت است. مفاد آیه این نیست که چشمان‌شان را ببندند و نگاه نکنند بلکه مفاد آیه این است که نگاه دقیق و ریزبینی نداشته باشند. به عبارت دیگر مفاد آیه این نیست که مردان و زنان باید چشمان‌شان را ببندند و نگاه نکنند بلکه مفاد آن این است که نگاه تیز و دقیق و ریز و متمرکز نداشته باشند لذا نگاه محو و غیر دقیق مخالفت با این آیه نیست.